

Epos Aenéís se už nemusí číst jako prorežimní oslava římského imperialismu, říká ke svému novému překladu Michal Ctibor

Akademik z Ústavu řeckých a latinských studií FF UK na překladu básně pracoval od roku 2011. Poslední samostatný překlad *Aenéidy* od Otmara Vaňorného vyšel v roce 1933, jedná se tak o první překlad celé básně po 90 letech.

Vergilius báseň sepsal v době začátku vlády prvního římského císaře Augusta po dlouhém období občanských válek. Jaký vliv tyto události na dílo měly a změnil se pohled na smysl básně v průběhu času?

Tradice vykládat *Aenéidu* pomocí historicko-politického

kontextu a poněkud zjednodušujícím způsobem ji vztahovat k dobovým reáliím má kořeny už v antice a lze se s ní setkat dodnes: učebnice literatury mnohdy hlásají, že Vergilius byl Augustovi vděčný za politickou stabilitu a rozhodl se ho oslavit skrze jeho bájného prapředka Aenéa. Vergilius je pak vnímán jako dvorský básník, přitakávající nejen aktuálnímu režimu, ale obecně římskému nacionalismu a imperialismu.

Moderní literární věda ale ukázala, jak problematické je postulovat autorský záměr a jak ochuzující je vykládat text jen jako odraz doby. Začalo se poukazovat na ambivalenci jednotlivých pasáží i celého eposu. Například slavný popis Aenéova štítu, na nějž bůh Vulkán vytepe slavné výjevy z římských dějin, lze číst i jako kritiku laciného propagandistického umění. Při bližším čtení badatelé ukázali nejen Vergiliovu imaginaci a práci s metaforami, narativními strukturami a předchozí literární tradicí, ale zpochybnili právě i ono pozitivní vyznění eposu. Zdá se, že v básni je řada poloh či hlasů, které si vzájemně odporují a vytvářejí mnohem méně jednoznačný, ale o to pestřejší obraz světa.

Nutno dodat, že i tato interpretační linie, která mně osobně připadá velmi přitažlivá, bývá obviňována z toho, že jde o ahistorické, romantizující či postmoderní čtení – totiž že jde o jisté diskursní strategie, jimiž lze zachránit Vergilia pro čtenářský vkus ve 20. a 21. století.

Římský básník Publius Vergilius Maro na básni pracoval deset let, vy dvanáct. Vidíte mezi tím nějakou paralelu?

Na
je
dn
u
st
ra
nu
se
ta
pa
ra
le
la
tr
oc
hu
na
bí
zí
,
zv
lá
šť
je
šť
ě
kd
yž
uv
áž
ím
e,
že
Ve
rg
il
iu

s
v
do
bě
sv
é
sm
rt
i
po
de
se
ti
le
te
ch
pr
ác
e
je
št
ě
ne
by
l
s
bá
sn
í
ho
to
v.
Dl
e
tr
ad
ic

e
mě
l
v
pl
án
u
ce
st
ov
at
pá
r
le
t
po
Ře
ck
u
a
bě
he
m
té
to
ce
st
y
do
da
t
bá
sn
i
vý
sl
ed

no
u
po
do
bu
. Ta
dl
ou
há
do
ba
po
tř
eb
ná
ja
k
ke
ko
mp
oz
ic
i,
ta
k
k
př
ek
la
du
Ae
né
id
y
mů
že

mo
žn
á
na
po
ví
da
t,
o
ja
k
ko
mp
le
xn
í
a
mn
oh
ov
rs
te
vn
at
ý
te
xt
se
je
dn
á.

Na druhou stranu, nevíme nic o tom, kolik hodin denně Vergilius na eposu pracoval, zda pracoval pravidelně každý den či nárazově, a nevíme ani, z čeho žil, co řešil v osobním životě a tak dále. Za sebe mohu říci, že jsem vedle překladu *Aenéidy* dělal spoustu dalších věcí – nejen, že jsem pracoval

na dalších překladech, ale také jsem během té doby dostudoval, začal působit na FF UK a psal jsem odborné práce – a byly tam opakovaně dlouhé týdny až měsíce, kdy jsem nepřeložil ani verš.

Co vám zabralo na překladu nejdéle a co bylo nejtěžší?

Na překladu jsem pracoval dlouho, ale v zásadě šlo vše podle plánu, ba i trochu nad plán. Poměrně záhy jsem se totiž rozhodl překládat zhruba jeden zpěv ročně – celkově jich je dvanáct – poslední dva roky se už v podstatě jen redigovalo a korigovalo. Samozřejmě jsem se neustále zasekával na některých verších, jimž jsem měl problém porozumět nebo jež jsem nemohl vměstnat do veršového rozměru – to však pro mě byly spíše výzvy.

Nejvážnější problémy však zpravidla souvisely právě s dlouhou dobou překládání: udržet jednotný styl nebo se jen vyznat po tak dlouhé době v poznámkách, verzích souborů a alternativních podobách různých pasáží. Během prvních šesti let jsem si v podstatě nedovedl představit, že to kdy dopřekládám celé, takže jsem měl i problém s motivací a vírou ve zdárný konec.

Jaký je rozdíl mezi vaším a Vaňorného překladem? Zohlednil jste v něm oproti předchůdci nějaké nové poznatky bádání?

Pro pořádek bych uvedl, že mezi tímto překladem a překladem Otmara Vaňorného z roku 1933 – respektive druhým vydání z roku 1941 – jsou ještě dvě postupně progresivnější modernizace Vaňorného překladu od Rudolfa Mertlíka, jež vyšly v letech 1970 a 2011. Ve svém překladu jsem usiloval o to, aby byl text jednak čtivý – vyprávění bylo plynulé, byly tam přirozené elipsy podmětů, správné kohezní prostředky, žádná slovní vata vyplňující metrické schéma verše – a zároveň poetický, tedy zvukomalebný a lexikálně bohatý. Snažil jsem se také vyhýbat archaismům a trochu omšelým poetismům typickým pro *Antickou knihovnu*, například *by* místo *aby*, *neb* místo *neboť* a podobně.

Přestože je volba veršů samozřejmě zcela svévolná a vyznívá

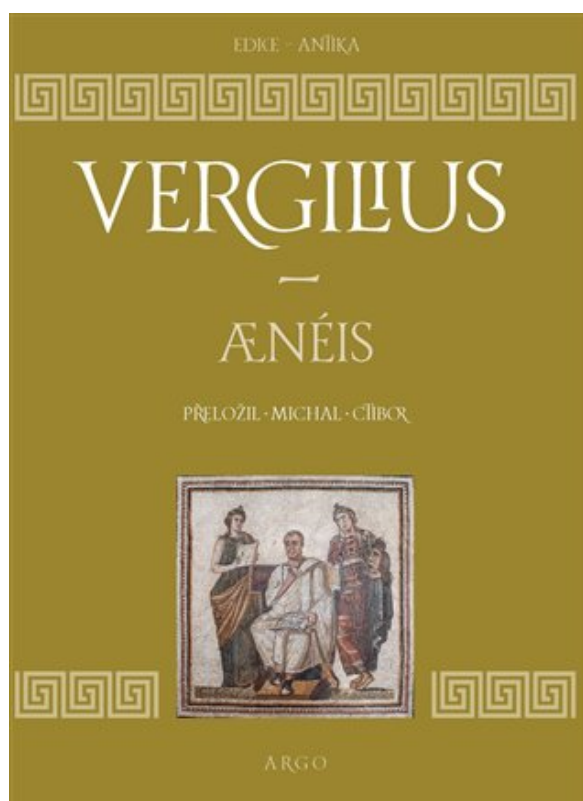

v můj prospěch, což jistě nebude platit na ploše celého díla, mohu ukázat drobné porovnání veršů 12,462–3. V překladu Vaňorného a Mertlíka stojí: „Výkřik zdvihne se v ráz až k nebesům – teď se zas dají / na útěk rutulské sbory a prchají, pokryty prachem.“ Já je přeložil jako: „K nebesům nese se křik a teď zase naopak plání / Rutulští čelem vzad peláší, jenom se za nimi práší.“

Zdá se mi, že předchozí překladatelé mimo jiné také potlačovali – v souladu s dobově převládající interpretací eposu – výše zmíněné nejasné, melancholické podtóny textu, které jsem se já snažil v překladu zachovat.

Co pro vás osobně dílo znamená, že jste mu byl ochotný obětovat tolik času a péle?

To je těžká otázka. Když jsem začal nalépospřek

lá
da
t,
by
l
to
pr
o
mě
pr
os
tě
„j
en
“
je
de
n
z
vš
eo
be
cn
ě
uz
ná
va
ný
ch
vr
ch
ol
ů
ří
ms
ké
li

te
ra
tu
ry
,
tr
oc
hu
mé
ně
zá
ba
vn
ý
ne
ž
Ov
id
io
vy
Pr
om
ě
y,
kt
er
ý
by
si
za
sl
ou
ži
l
no
vý
,

mo
de
rní
př
ek
la
d,
a
ve
sv
é
na
iv
it
ě
a
zp
up
no
st
i
js
em
se
do
mn
ív
al
,
že
by
ch
ho
mo
hl
ob

st
ar
at
.
Kd
yž
js
em
se
za
če
tl
do
or
ig
in
ál
u,
př
ip
ad
al
mi
st
rh
uj
íc
í,
ar
ch
it
ek
to
ni
ck
y
a

st
yl
is
ti
ck
y
té
mě
ř
do
ko
na
lý
a
li
te
rá
rn
ě
ve
lm
i
ch
yt
rý
. Ve
lm
i
mi
to
uč
ar
ov
al
o.

Po takto dlouhém prodírání se tímto textem už ale vůbec nejsem objektivní a vím, že má zkušenost je nepřenosná. Můžu říct jenom tolik, že nechat na sebe nějaký text tak dlouho působit je transformační, ale nutně i deformační zkušenost. Člověk si při opakovaných čteních čím dál více přestává všímat narativního povrchu a soustředí se na to, jak je text udělán, jak funguje v procesu čtení, jak vás při opakovaném čtení napadá stále více a více otázek – pamatujete si text téměř slovo od slova, něco se vyjasňuje, ale spousta se toho vzdaluje, rozpadá a znejišťuje.

Mgr. Michal Ctibor, Ph.D., působí na Ústavu řeckých a latinských studií FF UK, kde vyučuje latinský jazyk a římskou literaturu klasického období se zvláštním zájmem především o básníky Lucretia a Vergilia. Je autorem několika odborných článků o latinské syntaxi a pragmatice, jíž se věnoval také ve své disertační práci. Knižně vydal komentovaný překlad tří Ciceronových řečí (*Caesarianae: Řeči proslovené před Caesarem*, 2018), několik drobnějších překladů z děl básníků Vergilia, Horatia a Martiala. Také publikoval v časopise *Zprávy Jednoty klasických filologů – Auriga*, jehož byl v letech 2019–2023 hlavním redaktorem. Za ukázky z překladu *Aenéidy* byl v roce 2014 oceněn prvním místem v překladatelské Soutěži Jiřího Levého pořádané Obcí překladatelů, v níž uspěl také v roce 2023 s ukázkou z chystaného překladu Terentiovy komedie *Tchýně*.

Nový překlad *Aenéis* si můžete zakoupit [zde](#).

Michal Otáhal